

Slika bana Josipa Jelačića u pogledima preko Drave - hrvatska i mađarska perspektiva

Moslavac, Alen

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:255827>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-23**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij povijest i mađarskog jezika i književnosti

Alen Moslavac

**Slika bana Josipa Jelačića u pogledima preko Drave – hrvatska i
mađarska perspektiva**

Završni rad

Mentor: doc.dr.sc. Slađana Josipović Batorek

Sumentor: dr.sc. Domagoj Tomas, poslijedoktorand

Osijek, 2017.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

Preddiplomski studij povijest i mađarskog jezika i književnosti

Alen Moslavac

**Slika bana Josipa Jelačića u pogledima preko Drave – hrvatska i
mađarska perspektiva**

Završni rad

Područje humanističkih znanosti, polje povijest, grana hrvatska i svjetska
moderna i suvremena povijest

Mentor: doc.dr.sc. Slađana Josipović Batorek

Sumentor: dr.sc. Domagoj Tomas, poslijedoktorand

Osijek, 2017.

Slika bana Josipa Jelačića u pogledima preko Drave – hrvatska i mađarska perspektiva

Sažetak

Josip Jelačić preuzima funkciju bana 25. ožujka 1848. godine. Od tada pa nadalje može se pratiti kako se javno mnijenje mijenjalo te koji je pogled suvremenika na njega. Od rane mladosti vidljivo je na koji će način Jelačić upravljati Hrvatskom. Strogo, časno i vojnički je preuzeo uzde, a o načinu na koji upravlja govore brojni novinski priloz i zapisi suvremenika. S jedne strane brojni hrvatski dostojanstvenici putem novinskog prostora šire pozitivnu sliku o Jelačiću pa se lako zaključuje kako je Jelačić odlično kotirao u ondašnjim „anketama popularnosti“. S druge strane, Mađari izrazito negativno gledaju na bana Jelačića. Prvo su ga smatrali krvnikom te su se bojali njegove odmazde, a kasnije je postao predmet ismijavanja mađarskih elitnih krugova kao kukavica i ljubavnik. Kompleksnu sliku o Jelačiću pronalazimo i u ostatku Monarhije, ali isto tako i u Europi.

Ključne riječi: Ban Josip Jelačić, percepcija, javno mnijenje, Hrvati, Mađari

Sadržaj

1. Uvod.....	5
2. Anonimni časnik.....	6
3. Uzlet u visine – Jelačić postaje ban.....	7
4. „Crvene, bijele i plave oči“	8
5. „Crvene, bijele i zelene oči“	11
6. Jelačić u očima Europe i ostatka Monarhije.....	14
7. Jelačić u kulturi	16
8. Josip o Josipu.....	17
9. Zaključak	19
10. Prilozi	220
11. Popis literature.....	25
12. Popis priloga.....	26

1. Uvod

Rad se bavi prikazom bana Josipa Jelačića iz svih mogućih aspekata posebno ističući njegov utisak koji je ostavljao na Hrvate i Mađare. Na samom početku prikazan je Josip Jelačić kao vojnik te njegova percepcija u javnosti prije nego što preuzima bansku čast. Isto tako dotaknuto je pitanje njegova porijekla i ranijeg života. Nadalje, preuzimanjem banske stolice proučavaju se svi aspekti njegova banovanja, od vojnih i ekonomskih do onih političkih i društvenih, posebno naglašavajući kakvo je bilo javno mnijenje o banu Josipu Jelačiću u Hrvatskoj i Mađarskoj, ali sporadično i o njegovoj percepciji u očima ostatka Monarhije i Europe. Sliku pojedinca teško je prikazati u pogledu nekog javnog mnijenja u onom vremenu, no pomoću novinskih članaka i suvremenika koji svjedoče o njemu (bilo istinito ili lažno i s preuveličavanjem – kako negativnih tako i pozitivnih konotacija) možemo donositi validne zaključke. Shodno tomu, korištenjem novina kao propagandnih oruđa za utjecaj na javno mnijenje možemo zaključiti kakvu sliku o banu Josipu Jelačiću imaju Hrvati i Mađari te na koji se način ta slika mijenjala kako je vrijeme odmicalo. Osim samoga bana, prikazan je i kraći pregled bitnijih događanja oko protagonista, to jest Jelačića, koji bitno utječu na njegovu sliku i bez koje nije moguće doći do pravovaljanih spoznaja i zaključaka. Na samome kraju fokus je prebačen na posljednje godine Jelačićeva života te fenomen stvaranja mita o njemu tijekom godina. U radu su korišteni neki od renomiranih autora posebno istaknutih u odgonetavanju problematike kompleksnih odnosa Hrvatske i Ugarske kroz povijest, poput: Vlaste Švoger, Ljiljane Marks i ponajviše Dinka Šokčevića.

2. Anonimni časnik

Da bismo shvatili kasnija događanja oko Josipa Jelačića i odluke koje je donosio tijekom svoga banovanja važno je zaviriti u dio života u kojem se Jelačić formirao kao osoba i u kojem je stekao stajališta kojih se držao do kraja života te prema kojima su ga suvremenici okarakterizirali. Rođen je 16. listopada 1801. godine u Petrovaradinu (današnja Srbija – dio Novog Sada) u nedavno promaknutoj barunskoj obitelji. Otac Franjo, tada divizijski general, stekao je velik ugled (samim time i barunsku čast) služeći u austrijskoj carskoj vojsci, stoga ne treba čuditi da mu sin kreće istim stopama. Već s devet godina poslan je u vojnu školu Theresianum gdje se školuje za časnika narednih devet godina te prvu službu odraduje u Galiciji, u dva perioda (1819-24. i 1826-30.).¹ Tamo mu priliku za dokazivanjem daje njegov ujak, barun Vincent Knežević, imenovavši ga poručnikom.² Prije premještaja u Krajinu boravio je u Italiji. Dolaskom u Krajinu kreće njegov postupni uzlet u rangu, gdje je prvo promaknut u čin bojnika (1835.), a potom je imenovan i pukovnikom Glinske regimente (1841.).³

Zbog herojstva u bitkama kod Velike Kladuše i Podzvizda rapidno mu je rastao ugled te je uživao veliku popularnost među Krajišnjicima. Već tada na cijeni je njegova zapovjednička sposobnost, poštenje, ali i toplina te srdačnost prilikom komunikacije s njemu podređenima. Također, njemu nadređeni časnici su imali visoko mišljenje o njegovim ljudskim i vojničkim kvalitetama poglavito zbog obrazovanosti (govorio je njemački, hrvatski, francuski, mađarski, talijanski i latinski), ali i časnog te plemenitog držanja. Ipak, zbog odmazde koju je izvršio s vojnicima nad stanovništvom Podzvizda, u kojem trpi velike gubitke, vojni vrh smatrao je kako nije učinio dovoljno pa sukladno tomu nije promaknut u veći čin.⁴

Kako su godine odmicala, sve se bolje snalazi u salonima društvene i političke elite onoga vremena gdje se oštro zalagavši za uporabu hrvatskoga jezika te vatrenim domoljubljem urezao u popularne krugove narodno orijentiranih društava. Dakle, može se zaključiti kako je i prije stjecanja banske časti Jelačić uživao široku potporu u krugovima

¹ Mato Grabar, „Ostavština obitelji Jelačić“, *Arhivski vjesnik*, Vol.31, No.1, Zagreb, 2014., str. 53. – 55.

² Josip Neustädter, „Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od 1848.“, Zagreb, 1994., str. 252.

³ Ljiljana Marks, „Ban Josip Jelačić u hrvatskim usmenim predajama: između povijesti i mita“, *Narodna umjetnost*, Vol.41., No.1, Zagreb, 2004., str. 7. - 8.

⁴ Vlasta Švooger, „Ban Josip Jelačić u očima svojih suvremenika“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, Zagreb, 2013., str. 248

različitog društvenog statusa. Podmaršal Josip barun Neustädter, bliski Jelačićev prijatelj, zapisao je: „Jelačić se osjećao jednako dobro u najblistavijem salonu uz gospođe, kao i u potleušici, okružen bezazlenim seoskim ljepoticama“.⁵

3. Uzlet u visine – Jelačić postaje ban

Godine gradnje popularnosti i društvenoga ugleda konačno dolaze na naplatu 1848. godine kada Jelačić vladarevom ingerencijom (na prijedlog i lobiranje Ljudevita Gaja i Franje Kulmera) postaje hrvatskim banom. Aklamacijom velike narodne skupštine 25. ožujka 1848. u Zagrebu je izabran uz rijetko viđen delirij među okupljenima. Neustädter piše: „Tada se zrakom prolomi urnebes poklika mnogih glasova: 'Živio Jelačić ban!', tako da se ona prostorija Dvorane potresla do temelja. A kako je zanos mnoštva uvijek priljepčiv, zavladao je prava mahnitost, koja je zahvatila svjetinu, sličnu bučnom moru, a u šumu njegovih valova dominiralo je ime bana Jelačića“.⁶ Iz ovoga se zaključuje kako je Jelačić uživao ogromnu potporu prilikom preuzimanja vlasti u Hrvatskoj.

Nakon povratka iz Beča i primitka carskog dekreta o imenovanju, priređen mu je svečani doček u Zagrebu, 8. travnja 1848. godine. Prema navodima suvremenika takvog svečanog dočeka ne bi se posramio niti jedan rimski, slavom ovjenčani, vojskovođa. Slavlje uz pjesmu, ples i klicanje više tisuća ljudi na središnjem zagrebačkom trgu novoustoličenom banu trajalo je do dugo u noć. Oduševljenje je nastavljeno i na svečanom ustoličenju na Trgu Sv.Katarine nakon kojeg je održana i svečana misa na slavenskom jeziku (vodio ju je senjski biskup Mirko barun Ožegović).⁷

Križevačka je županija već 28. ožujka 1848. pozdravila imenovanje Jelačića za bana, a u narednih mjesec dana to su učinile i ostale županije pri čemu su isticale nadu da će ustrajno braniti hrvatsku narodnost, državnost i jezik. Konsolidaciju svoga položaja u Slavoniji i Srijemu Jelačić je pokušao uspostaviti putovanjima, odnosno, svojevrsnom turnejom. Putovanje je započelo 13. srpnja 1848. , a glavni cilj bio je suzbiti mađaronsku propagandu i anarhiju. Jelačić je shvaćao kako u nekim mjestima neće biti dobrodošao pa se navodi kako su na njega atentat planirali Srbi, ali i Mađari u crkvi Marije Snježne u Vrbanji na sastanku s generalom Johannom Hrabrowskim. Iako je na većini teritorija nad kojim je imao ingerenciju

⁵ Isto, str. 249.

⁶ Isto, str. 250.

⁷ Isto, str. 250.

uživao veliku potporu i popularnost, postojali su gradovi, ponajviše u Virovitičkoj županiji, koji nisu s oduševljenjem prihvatili novoga bana. Zoran primjer takvoga grada bio je Osijek u kojem je agitacija mađarona bila na visokom nivou . Koliko je situacija u Osijeku bila napeta govori i činjenica da Jelačić nije otišao u Osijek prilikom obilaska Slavonije.⁸

4. „Crvene, bijele i plave oči“

Kao što i sam podnaslov sugerira, slijedi detaljnije objašnjenje hrvatskog pogleda na svoga bana tijekom godina. Već smo zaključili kako je Jelačić prilikom preuzimanja vlasti bio u zenitu popularnosti, a tu činjenicu potvrđuje i vijest iz Krajine za koju tvrde da ju jedino Jelačić može primiriti da se ne podigne buna. U korist podršci hrvatskoga naroda prema Jelačiću govori i činjenica kako su se hrvatske novine, ali i Sabor, podignuli na noge deplasiranom informacijom o navodnom uhićenju bana u Innsbrucku. Banski je namjesnik Mirko Lentulay sazvao sjednicu te je na njoj bilo evidentno prikazano koliko su saborski zastupnici stajali iza Jelačića. Razlog ogromnoj potpori svih slojeva društva (onih narodnjački orijentiranih) leži u misli da je jedino Jelačić sposoban provesti želje narodnjaka i postati spasitelj zapadnog Slavenstva.⁹

S druge pak strane, ogroman animozitet prema novoizabranom banu pokazivali su pripadnici Horvatsko-vugerske stranke. Pokrenuta je opsežna kampanja s ciljem destabilizacije Jelačićeve vlasti, a kao oruđe za provedbu plana iskorišteni su nepismeni i siromašni seljaci. Oni nisu imali razvijenu svijest za domoljublje te su bili izrazito labilan element s kojim se moglo manipulirati. Mađaronska propaganda vješto je to iskoristila pokušavajući u očima seljaka prikazati Jelačića kao feudalca koji želi održati feudalne privilegije. Ipak, brzo i preventivno djelovanje bana spriječilo je možebitno pogubne posljedice. Jelačić je 5. ožujka 1848. godine proglasio ukidanje podavanja i crkvene desetine što je primirilo puk.¹⁰

O percepciji bana Jelačića u očima Dalmacije i Istre vrlo je teško donositi pravovaljane zaključke. Javno mnijenje se općenito u ono doba razlikovalo od današnjeg pojma. Najbolju definiciju dao je Bogoslav Šulek: „Podpuna javnost je ... gde ima svaki

⁸ Filip Potrebić, „Ban Josip Jelačić i narodni pokret u Slavoniji tijekom ljeta 1848.“, *Hrvatska 1848. i 1849.*, Zagreb, 2001., str. 174. – 180.

⁹ V. Švoger, „Ban Josip Jelačić u očima svojih suvremenika“, str. 253.

¹⁰ *Isto*, str. 254.

državljanin pravo kontrolirati naredbe i čine ministrija“.¹¹ Ipak, vrlo je lako zaključiti kako je od pojedinaca, koji su zagovarali sjedinjenje Trojedne kraljevine, Jelačić dobivao potporu, što je vidljivo i u brojnim čestitkama pristiglih iz Dalmacije prilikom njegovoga imenovanja. Interesantno je kako i crnogorski vladika, Petar Petrović Njegoš, poziva Dalmaciju da bude poslušna Jelačiću i da ne nasjeda na tuđinske laskave pozive.

Nacionalni naboj, koji se u to vrijeme zahuktao, dobro je poslužio Jelačiću u sve izvjesnijem okršaju s mađarskom vladom. Samo imenovanje Jelačića za bana bila je velika pljuska u lice mađarskim interesima na području Hrvatske i očito svrstavanje Hrvata uz bok dinastije. Nakon bezuspješnih pregovora u Beču dolazi do relativno brze eskalacije u odnosima te već 7. rujna 1848. godine Jelačić proglašava rat mađarskoj vladi. Četiri dana nakon, Jelačić s 40 000 vojnika (mahom krajišnika) prelazi Dravu i ulazi u Čakovec proglasivši ga sastavnim dijelom Hrvatske. Slobodno kretanje hrvatskih postrojbi te prema mađarskim navodima; usputno pljačkanje i silovanje, konačno je zaustavljeno u bitci kod Pákozda. Nakon bitke obje su strane proglasile pobjedu pa tako Ferdo Šišić navodi: „ ... bitka ostade neodlučna mada je na desnom krilu i u centru hrvatska vojska održala potpunu pobjedu.“¹² S druge strane većina mađarskih autora će potpisati Mógeovu tvrdnju da su Mađari izvojevali veliku pobjedu.¹³

U drugoj polovici listopada 1848. godine Jelačićeva popularnost doživljava stagnaciju. Prvi primljeni udarac bilo je podvrgavanje bana maršalu Alfredu Candidu Windischgratzu, čime je hrvatski narod ostao povrijeđen, a Jelačić je izgubio samostalnu kontrolu nad vojskom. Hrvatska javnost osudila je držanje bečkoga dvora i nezahvalnost prema Jelačiću pa tako izlaze brojni članci prosvjednog tonaliteta, poput onog Bogoslava Šuleka u *Novinama dalmatinsko-hervatsko-slavonskim*. Ništa manje glasni članci nisu bili u *Slavenskom Jugu* u kojem suosjećaju s Jelačićem i oštro osuđuju neustavne odluke Beča.¹⁴

S vremenom zbog određenih nepopularnih poteza opada entuzijizam naroda za Jelačićem. Dio ljudi počinje mu zamjerati preveliki konzervativizam i neuspjeh u ostvarenju hrvatskoga sna. Situaciju je najbolje opisao Šulek: „ ... postoje oni koji su nezadovoljni njegovim djelovanjem, umjereni koji ga racionalno procjenjuju i oni koji ga nekritički

¹¹ Aleksandra Kolarić, „Javnost, javno mnijenje i tisak u Banskoj Hrvatskoj 1848.“, M. Valentić (ur.), *Hrvatska 1848. i 1849.*, Zagreb, 2001., str. 371.

¹² Ferdo Šišić, *Povijest Hrvata: Pregled povijesti hrvatskog naroda 1526.-1918.*, drugi dio, Split, 2004., str. 433. – 436.

¹³ Péter Hanák, *Povijest Mađarske*, Zagreb, 1995., str. 143.

¹⁴ V. Švoger, „Ban Josip Jelačić u očima svojih suvremenika“, str. 256.

obožavaju ...“. Jedan od glasnijih u borbi protiv Jelačića bio je Ignjat Alojzije Brlić koji zbog ukidanja, tada već Jelačiću oporbenog lista, *Slavenskog Juga* 1850. godine piše: „Jug je zabranit. To će čini mi se više biti iz pizme nego li što je Jug slobodoumnije (jer sa svim slobodouman nebiaše) pisao. Bogme ti je Ban i sva Zagrebačka Bureaucratia žestoko natraške krenuo, to će za sada banganetskoj sili za rukom ići, ali dokle?“¹⁵

Konačni kolaps na polju popularnosti Jelačić doživljava nakon proglašavanja Oktroiranog ustava na njegovu zapovijed unatoč činjenici da su se Bansko vijeće i Sabor oštro suprotstavili tome. Sve tiše pokliče u čast banu zabilježio je i Neustädter: „Oktroirani ustav izazvavše oštru kritiku i najispravnijih Hrvata i osjetljivo ohladiše negdašnje ludo oduševljenje“. Počeli su se pojavljivati prvi pozivi za banovom ostavkom kako bi sačuvao svoju čast i integritet, no ipak većina je smatrala kako bi takvo nešto prouzročilo više štete nego koristi. Jelačić je i dalje bio ugledni dostojanstvenik na bečkom dvoru te se trudio isposlovati što bolje uvjete za hrvatski napredak.¹⁶

Nakon proglašenja Silvestarskog patenta 1851. godine dolazi do degradacije same funkcije bana. Jaka centralizacija nametnuta iz Beča de facto je izjednačila bansku čast s funkcijom namjesnika krunovine. Ostaje dojam da je ban postao osoba koja samo *pro forma* „vlada“ Hrvatskom te je jasno vidljivo kako je Jelačić ispucao kredit na dvoru i više nije rado viđen gost. O tome svjedoči i Brlić u pismu Andriji Torkvatu: „Ban siromah sasvim je nestao kod dvora. Za uzrok tomu kazuju, što je bio car zlo primljen u Zagrebu.“¹⁷

Osim vanjskih čimbenika, koji su negativno utjecali na percepciju Jelačića u hrvatskoj javnosti, postoje i oni čimbenici koje je sam ban prouzročio. Primjer za to je zlouporaba diktatorskih ovlasti, putem kojih je znao zanemarivati Hrvatski sabor, ali i sve očitiji progon oporbenih novina ozakonjen u novom Privremenom zakonu o tisku. Svečani dočeci bili su sve rjeđa pojava, a nemogućnost bana da utječe na odluke bečkoga dvora pridonila je činjenici da je sve više padao u očima Hrvata. O slabom Jelačićevu utjecaju svjedoči i Brlić: „Bana mi je vrlo žao, on je isto onako prevaren, kao što mu je i njegov narod. – A da je on Bog zna šta radio, stvar tu – na koju su Austrianci uzjašili, nebi nikako mogao predrugojačit. Najveća je

¹⁵ *Isto*, str. 258

¹⁶ *Isto*, str. 258.

¹⁷ *Isto*, str. 259.

nesreća i za narod i za njega, što se je oženio; oženjen bo je čovik svezan, rob, kukavica, nitko i ništa, jer tko nezna svoje osobne slobode čuvat, kako će narodnu?“¹⁸

Simpatije naroda prema Jelačiću ponovno se bude nakon smrti Jelačićeve kćeri jedinice. Do kraja svoga života 1859. godine, ponovno je postao simbolom i idealiziranom personifikacijom hrvatskog nacionalizma i pokreta 1848-1849.

5. „Crvene, bijele i zelene oči“

Prije imenovanja Jelačića za bana, Mađari nisu bili upoznati s tim hrvatskim časnikom, koji će im uništiti snove o slobodi. Oni će u kontrastu s Hrvatima s vremenom razvijati dijametralno suprotnu percepciju o slavnom banu Hrvata. Ipak, zanimljivo je istaknuti kako su neki konzervativni krugovi mađarske aristokracije odigrali bitnu ulogu u imenovanju Jelačića za bana. Već tijekom prvih dana vladavine izlaze članci u mađarskim tiskovinama, u kojima se sa skepsom gleda na novoga podanika. *Pesti hirlap*, tada vodeći mađarski list, rezignirano promatra novoga igrača na sceni, no ipak sumnjičavo gleda na njegove nakane. Upravo takav stav prema nemađarskim narodima u kraljevstvu krune Svetog Stjepana doveo je do nezadovoljstva Mađarima podređenih naroda.¹⁹

Iracionalan strah Mađara od izumiranja, prokazan proročanstvom Johanna Gottfrieda Herdera, doveo je Mađare u borbu za identitet i preživljavanje na nekoliko frontova. Okruženi Slavenima bojali su se kako bi mogli nestati i utopiti se u tom moru, a s druge strane prijetila im je sve veća supremacija Austrijanaca.²⁰

Mađaroni u Hrvatskoj slali su informacije Mađarima, kako je sada na vlasti jedan narodnjački ban, koji je pisao pjesme rugalice protiv Mađara. Peštanski su krugovi u svemu ovome vidjeli prste Beča, što kao informaciju prenosi list *Pesti Hirlap*. Zbog Jelačićevog nepriznavanja mađarske vlade zatražena je i njegova smjena s banske dužnosti.²¹

¹⁸ *Isto*, str. 260. – 261.

¹⁹ *Isto*, str. 265.

²⁰ Dinko Šokčević, „Slika Mađara u Hrvata i Hrvata u Mađara 1848. godine“, *Hrvatska 1848. i 1849.*, Zagreb, 2001., str. 319.

²¹ V. Švooger, „Ban Josip Jelačić u očima svojih suvremenika“, str. 266.

Jedan od najutjecajnijih listova u Mađarskoj *Pesti Hirlap* zaoštava retoriku novim pogledom na Jelačića: „Ne znamo je li Jelačić buntovnik ili hajduk? Ne znamo je li glavno obilježje njegova karaktera lukavstvo ili divlji fanatizam?“²²

Shvaćajući realnu opasnost koju je za Mađarsku predstavljao Jelačić, mađarska se vlada odlučila blefirati te je bila jaka samo na riječima. Hrvatske su snage bile pripremnije za rat koji su Kulmer i Jelačić sve više priželjkivali. Dodatno je potpirivan animozitet prema Mađarima u hrvatskom tisku gdje se Mađare naziva „ljutom gujom koja se uvukla u tvoja njedra i ujela te!“. Sam Jelačić je pokušavao učiniti sve da narod nahuška na rat, no pritom je pazio da za rat „budu krivi“ Mađari. Vješto je naglašavao mađarske oružane prijetnje, a prešutio je ponudu Szemereja i Deáka, u kojoj se Hrvatskoj nudila široka autonomija pa čak i odcjepljenje od Ugarske.²³

Kako je vrijeme odmicalo slika Jelačića u mađarskim tiskovinama postala je sve negativnija, ali se i dalje tvrdi da su Hrvati prijatelji Mađarima: „Ban Jelačić zauvijek je raskinuo s mađarskim narodom, ali Hrvati su nam prijatelji prema kojima se nisu ohladile naše simpatije.“ Oštri nastup nastavljen je oko radikalno-demokratskog časopisa *Márczius Tizenötödike* (hrv. *Petnaesti ožujka*) ali i u novim novinama Lajosa Kossutha – *Kossuth Hirlapja*, koji počinje izlaziti od 1. srpnja 1848.²⁴ Izrugivanje na Jelačićev račun počinje već u prvom broju Kossuthova lista: „(...) preminulo bečko Ratno vijeće ostavilo je nasljednika, a to je bivši ban Jelačić, veliki financijski stručnjak koji se s Gajem natječe u poštenju, genijalni ilirski pjesnik i istaknuti vojskovođa, koga su Bošnjaci još kao ličkoga pukovnika, zajedno s njegovim pukom, potjerali u neku močvaru iz koje se, kako je nedavno svjedočio naš razboriti sunarodnjak, ne bi izvukao da ga na svojim leđima iz kaljuže nije iznio stari vojnik: neki sada tvrde da Jelačić od vremena te ekspedicije ne podnosi vodu.“ Svoj negativni pogled na Jelačića Kossuth je prenio i na mađarsku javnost prilikom parlamentarnih govora. Sve to postupno je pridonosilo rastu mržnje u očima Mađara, kada se spomene ime Josip Jelačić.²⁵

Mržnja Mađara prema Hrvatima sada dostiže svoj vrhunac, a Jelačić postaje simbol svega negativnoga. *Kossuth hirlapja* objavljuje: „Momentano, kako se čini, najveći predstavnici dvoglavog orla jesu hrvatski graničari.“ Tisak u Mađarskoj počeo je s otvorenom ratnom propagandom i pozivom narodu u obranu domovine od agresora – Jelačića.

²² *Isto*, str. 266.

²³ D. Šokčević, „Slika Mađara u Hrvata i Hrvata u Mađara 1848. godine“, str. 323.

²⁴ *Isto*, str. 325. - 326.

²⁵ V. Švooger, „Ban Josip Jelačić u očima svojih suvremenika“, str. 266.

Istini za volju, Jelačić je pokušao primiriti mađarsku javnost izjavom da on ratuje protiv mađarske vlade, a ne protiv mađarskoga naroda. Kao vođa Mađarske u ovom nemirnom razdoblju prometnuo se Kossuth, koji je znao kako podbosti neprijatelja. Omalovažavanje protivnika i ismijavanje istih postaje uobičajena pojava u mađarskom dnevnom tisku. Tako vidimo izjave da je Mađarska već preživjela napad 100 000 Tatara pod Batu-kanom i da je Jelačićev napad tek „najezda skakavaca“.²⁶

U korist imidža bana i Hrvata u očima Mađara nije pomoglo ni bezobzirno ponašanje hrvatskih vojnika nakon prelaska Drave. Mađarske su tiskovine zločine i zlodjela preuveličavali pa tako pišu : „...jadna je domovina u krvi i plamenu.“. Jelačić je tada okarakteriziran kao običan harambaša, a njegovi vojnici kao krdo ili čopor. Navodni zločini nisu počinjeni isključivo nad Mađarskim stanovništvom, već i nad pomurskim hrvatskim selima. U Keresturu, selu s većinski hrvatskim stanovništvom, njegove su čete tukle i pljačkale seljake i silovale njihove žene.²⁷ Potvrdu zločina u Ugarskoj potvrđuje i Josip Neustädter zapisavši da „ni Turci ne bi mogli napraviti više zla u Ugarskoj no što su ga učinili Hrvati.“²⁸ Iznenađuje manjak discipline unutar hrvatskih redova, jer nije Jelačić sa sobom poveo seljake koji su umjesto motike uhvatili puške i sablje, već iskusne graničare naviknute na vojničku disciplinu. Stoga ostaje pitanje Jelačićeve zapovjedničke odgovornosti nad nesretnim događajima.

Nakon bitke kod Pákozda, slika Jelačića u očima Mađara se postupno počela mijenjati. Mađari su slavili pobjedu, a posebno bezuvjetnu predaju hrvatske vojske kod Ozore (predvođenu Rothom i Filipovićem). Jelačić više nije bio opasni krvnik pred kojim je Mađarska drhtala, već je postao kukavica koja bježi. Ponos „pobjedom“ i ismijavanje na račun Jelačića prenio se s mađarskih novina na puk. *Pesti Hirlap* tako piše da „Jelačić, nakon što je sramotno prekršio primirje, žrtvujući velik dio svojih vojnika, trči prema bečkoj ili štajerskoj granici.“. Korak dalje ponovno odlazi *Kossuth Hirlapja*: „Jelačić, osvajač Mađarske (?), Aleksandar Veliki kraljevina hrvatsko-slavonsko-ilirskih i kažnjenički bič bezbožnosti bečke kamarile pred taborom jadnih Mađarčića, odrapanih honveda i kukavnih članova narodne straže sramotno pobjegao.“.²⁹

²⁶ D. Šokčević, „Slika Mađara u Hrvata i Hrvata u Mađara 1848. godine“, str. 327.

²⁷ Dinko Šokčević, *Hrvati u očima Mađara, Mađari u očima Hrvata*, Zagreb, 2006., str. 161.

²⁸ D. Šokčević, „Slika Mađara u Hrvata i Hrvata u Mađara 1848. godine“, str. 327.

²⁹ V. Švooger, „Ban Josip Jelačić u očima svojih suvremenika“, str. 267.

Hajku na Jelačića nastavili su i mađarski pjesnici poput Sándora Petőfija s pjesmom *Stari barjaktar* (mađ. *A vén zászlótartó*), koja je postala omiljena među narodom iako nije temeljena na istini, jer počinje stihovima: „Kukavni Jelačić trči prema Beču / Za njegovom vojskom naše čete kreću / Uplašeno bježi pre mađarskom vojskom / i u njoj pred jednim starim barjaktarom.“. Među narodom je dobro prihvaćen i satirični spjev „Pan Jellachicz“ autora Móra Jókaija. Kao pristaša revolucionarnih i republikanskih ideja često u svojoj rubrici „Charivari“, pod okriljem lista *Életképek*, iznosi podrugljive priče o Habsburgovcima i njihovim pristašama. Tako je u spjevu Jelačić postao navodni ljubavnik nadvojvotkinje Sofije, majke cara Franje Josipa, te se ta informacija širila Monarhijom.³⁰

Do kraja svoga života pa i do današnjih dana Jelačić je ostao uvjerljivo najomraženija politička figura iz redova Hrvata u Mađarskoj povijesti. Na njega su Mađari gledali kao krvnika slobode, ne imajući razumijevanja za hrvatski pogled na njega, kao zaštitnika slobode. On je za njih bio ništa više osim zaštitnik bečkoga dvora i dinastije Habsburgovaca. Razvoj iz oruđa reakcije i plaćenika u velikog kukavicu, ali i zavodnika donosi najbolju sliku koliko Mađari „cijene“ Jelačića.

6. Jelačić u očima Europe i ostatka Monarhije

Status i ugled Jelačića u očima ostatka Monarhije bio je promjenjiv. Slavenski političari u Monarhiji imali su velike nade te su poticali Jelačića i njegovu vojsku da spase ne samo Hrvate nego i ostale Slavene. Vodeću ulogu u tome imali su slovački i češki političari, koji su Jelačiću pružali bezrezervnu potporu. Posredno, u prilog tomu, govori i podatak da je Lípa slovanská na sjednici održanoj 17. listopada 1848. odlučila izdati portret bana Jelačića. U češkim novinama *Ranní list* neimenovani autor donosi članak o Jelačiću gdje piše: „Slaveni vojuju za slobodu a Jelačić zastupa na njihovu čelu slavensku neovisnost i narodnost te austrijsko prijestolje, on vojuje za slobodu i ravnopravnost svih austrijskih naroda; zato Slava Jelačiću banu“³¹

Ipak, pojedini češki i slovački političari gledaju na Jelačića s velikom dozom opreza. Očito je i do njih stigla mađarska propaganda, koja ga naziva reakcionarom i plaćenikom u službi dinastije. Unatoč svemu, potpora Jelačiću nije izostala. Jelačić je svojim pismom, upućenim Lipi slovanskoj u Pragu, otklonio sumnje i rezolutno se izjasnio za ideju Františka

³⁰ D. Šokčević, „Slika Mađara u Hrvata i Hrvata u Mađara 1848. godine“, str. 328.

³¹ V. Švogler, „Ban Josip Jelačić u očima svojih suvremenika“, str. 264.

Palackog o uspostavi austroslavizma. O potpori govori i činjenica da su istaknuti češki zastupnici (njih 15 okupljeno oko Palackog) u austrijskome parlamentu napisali pismo obraćanja Jelačiću u kojem „upravitelja Ugarskog kraljevstva“ (kako nazivaju Jelačića) mole da se pobrine za narod Slovaka u preuređenju Ugarske.

Prolaskom vremena potpora Jelačiću u Češkoj i Slovačkoj značajno opada pa tako postaje osoba, koja je izdajnički zauzela dinastički-političko stajalište, protivno uvjerenju da je prijatelj Slavenstva.³²

O pogledu Europe na Jelačića nema dovoljno izvora da bi se pravovaljano moglo donositi zaključke. Percepcija hrvatskoga bana u Europi bila je izrazito kompleksna s podijeljenim mišljenjima, ovisno o tome je li javno mnijenje pod utjecajem protuhrvatske/protuslavenske propagande ili nije.

Pogledaju li se novinski članci Andrije Torkvata Brlića, koji od prosinca 1848. do ožujka 1849. godine boravi u Parizu, dolazi se do zaključka kako je Jelačić bio izrazito popularan među francuskim vojnicima. Hvalili su njegove vrhunske vojničke i političke kvalitete pa tako piše: „Ovdě visi u mnogih dućanih slika Bana našeg Jelačića. izdanje je francuzko od jedne slavnih tēgovinah uměnostih po slici Kriehuberovoj(...) vojnici francuzki osobito kupuju ga i štiju, vērlo bo im se dopada način njegovo marša na Budim i Beč. U manjoj cěni je sadanji zapovědnik, koji je preuzeo od njeg zapovědništvo i nad njim.“. Smatran je čovjekom od ideje, koji preuzima inicijativu i ostvaruje vlastite zamisli, a o tome svjedoči i Brlić: „I to je što se ovdě znade štovat, to je što Banu sympathie pribavlja. Vlada bi bila morala njega napraviti i zapovědnikom nad svom vojskom izvan one Radeckoga. To mora mněnje sviuh Hěrvatah i Sěrbaljah, pače sviuh Slavjanah bit u Austrii.“³³

Francuzi i ostatak Europe pozorno prate rat u Monarhiji te se stvaraju dvije struje. Jedna struja je oduševljena Hrvatima i sa simpatijama gleda na njihovu vojnu, dok druga podrugljivo gleda na Hrvate i podupire Mađare. Interesantno je da Paul Charles Amable de Bourgoing izdaje portret bana Jelačića, ali je njegova titula napisana ćirilicom. Francuzi počinju uviđati kako je Jelačić ništa drugo nego oruđe bečkoga dvora u suzbijanju revolucije: „Vele bo ovdě, sad će kamarilla magjarske conservativce na vas poslat, iz zahvalnosti, što ste

³² Isto, str. 265.

³³ Isto, str. 268.

vi s vašim Jelačićem njoj pomogli Košuta potući. Tako će biti: ‘Divide et impera!’ a ne: ‘Foedera et gubernata!’ – To ovdě ljudi bojeći se reakcie govore“³⁴

Poljaci s većim oduševljenjem gledaju na Jelačića pa tako Adam Mickiewicz, pjesnik i profesor slavistike na College de France, izjavljuje da izrazito poštuje bana te moli Brlića da mu pošalje Jelačićeve pjesme, koje su objavljene u *Danici* 1847.

Najnegativniju sliku o Jelačića ima Karl Marx, koji u svom *Rheinische Zeitungu*, piše brojne članke o ulozi Slavena u revolucionarnim zbivanjima. Smatra ih reakcionarima i slugama apsolutizma te potiče Mađare da ih unište.³⁵

7. Jelačić u kulturi

Pogled na Jelačića s prolaskom godina postaje sve blagonakloniji, a tomu su u prilog išli i brojni kulturni djelatnici i umjetnici koji za svoju „muzu“ uzimaju lik i djelo bana Jelačića. Danas nam je poznat kao „najopjevaniji hrvatski ban“, kojem je u čast spjevano više prigodnica, soneta i popijevki (Ivan Trnski, Pavao Štoos, Antun Kaznačić, Petar Preradović, Josip Runjanin, Franz Grillparzer, Vladimir Nazor i dr.). Josip Freudenreich posvetio mu je i prvi hrvatski pučki igrokaz pod nazivom „Graničari“. Da bi se iskupili za svoje nepošteno gledanje na Jelačića, Austrijanci mu isto odaju počast pa tako bečki skladatelj, Johann Strauss stariji, posvećuje dva marša svojim suvremenicima (maršalu Radetzkom – Radetzky-Marsch (op. 228) i vojskovođi Jelačiću (Jelačić-Marsch (op. 244)). Osim austrijskim, Jelačić je bio inspiracija i brojnim hrvatskim skladateljima kao što su: Ivan Zajc, K. Hillebrand von Prandau, Ferdo Livadić i Vatroslav Lisinski. Brojni su slikari i grafičari radili portrete slavnoga bana, a lik mu se pojavio i na medaljama te različitim predmetima umjetničkog obrta (igračke karte, pera za pisanje, nakit, porculanske figurice itd.). Građani Zagreba još mu za života iskazuju čast imenovavši glavni trg njegovim imenom. Bečki kipar Anton Dominik Fernkorn izradio je i spomenik Jelačiću koji je na novom trgu zablistao 16. prosinca 1866.³⁶

Jelačić se do dan danas održao u kolektivnom sjećanju hrvatskoga naroda kao osoba koja se borila za domovinu i pravicu. Smatran je simbolom Hrvatske i nepresušna je inspiracija brojnim umjetnicima do današnjeg dana.

³⁴ *Isto*, str. 269.

³⁵ *Isto*, str. 270.

³⁶ V. Švooger, „Ban Josip Jelačić u očima svojih suvremenika“, str. 263.

8. Josip o Josipu

Josip barun Neustädter bio je bliski Jelačićev suradnik i prijatelj. Svaki ozbiljniji povjesničar koji za temu uzima, bilo život i djelo Jelačića bana ili događaje vezane za revolucionarnu 1848./1849. godinu, naposve je dužan konzultirati se sa štivom, rječima i narativom Josipa Neustädtera. Naime, već je nekoliko puta Neustädter bio citiran u ovome radu, no bio bi grijeh ne odvojiti posebno poglavlje i podrobnije objasniti Jelačićev život kroz njegove oči. Razlog tomu je jednostavan, jer on iznimno opširno donosi priču o akterima revolucije s obje strane, ali i o banu Jelačiću te se svojim djelom svrstao u kreatore uvriježenih narativa s obje strane Drave. Dakako, pojedini autori citiraju pojedine dijelove koji podupiru njihove teze, a one koji im smetaju naprosto zanemaruju. Stoga ne treba začuditi činjenica da će mađarski autor izvući negativne rečenice o Jelačiću (nerijetko i izvan konteksta), dok će hrvatski autor izvući svaki mogući epitet izrečen o Jelačiću.

Neustädter u svom dijelu rijetko negativno spominje Jelačića, no i kada to učini uspije zataškati kritiku s ponekim glorificiranim epitetom: „Vezao sam se tada vjerno za banovu dobru i zlu kob, a on me je zauzvrat počastio svojim povjerenjem i prijateljstvom koje je potrajalo do njegova posljednjeg daha.“³⁷ i „...da se ne ogriješimo o istinu, moramo priznati da kapetana Josipa baruna Jelačića nikada nisu veselike sitnice vojničke službe, kao ni formalnost i cjepidlačenje u upravnom uredu ogulinske čete.“³⁸ U trećem poglavlju, Neustädter donosi sažet opis Jelačićeva života i već u prvo rečenici se uočava koliko ga je cijenio: „Rođenje slavni ljudi rado se obavlja sjajem, no što se tiče rođenja bana Jelačića, nemamo nikakva interesa, da taj sjaj izmišljamo.“³⁹ Također, nekoliko puta ističe kako je Jelačićeva majka Ana bila veoma bitna za razvoj njegova karaktera: „Što on ne bi bio dao, kao ban Hrvatske, da mu je nebo udijelilo sreću da se mogao baciti u naručaj svoje ljubljene majke – sa svom svojom slavom, sa svim svojim bogatstvom! Ta radost, jednom zahvalnom srcu neizreciva, nagradila bi plemenitu i dostojnu majku za njezin život pun muke, žrtava i majčinskih briga.“⁴⁰

Osim njegove majke, Neustädter navodi Terezijansku akademiju kao drugi faktor u formiranju Jelačićeva karaktera, ali i njegov samoangažman koji je uložio do te mjere da je

³⁷ J. Neustädter, *Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od 1848.*, str. 18.

³⁸ *Isto*, str. 258.

³⁹ *Isto*, str. 250.

⁴⁰ *Isto*, str. 250.

čak riskirao vlastito zdravlje. Često ga opisuje kao osobu krhke građe, preslabašnu tjelesno da prati što mu mozak naumi: „Mladi se Jelačić tu odlikovao svojim uzornim vladanjem i marljivošću u nauci. Svake je godine dobivao nagradu određenu za najbolje učenike Terezijanske akademije, a u 14. godini položio je ispit iz visoke matematike. Ban Jelačić često je pripovijedao svojim prijateljima da je naskoro poslije onoga svog ispita teško obolio od vrlo velikih napora koje je morao činiti da u tome uspije, a koji su bili odveć veliki za njegovo slabo tjelesno ustrojstvo.“⁴¹

Više puta je spomenuta ogromna popularnost Jelačića koju je uživao među graničarima. Neustädterove riječi samo ju potvrđuju: „Jelačić, sa svojim osrednjim stasom, uglednim licem, neusiljen, uvijek veseo, pun nevinih dosjetaka, jednako raspoložen obavljati svoju vojničku službu i udvarati ljepoticama, dobar drug, besprijekoran časnik, koji voli svoje dragune, podložan i pun poštovanja prema starješinama, čedan usprkos svojim nadmoćnim sposobnostima i svome znanju, nikada ih ne iskorištavajući da povrijedi samoljublje ili mišljenje bilo čije, ubrzo je stekao ljubav cijele pukovnije, poštovanje svojih pretpostavljenih, a napose srca svojih drugova, koji su ga obožavali.“⁴²

Jelačićevi su protivnici pokušali osramotiti slavnoga bana tvrdivši da nije ratnik i osvajač nego običan pjesnik. Istina, bio je, no ponosio se time kao i Fridrik Veliki, koji je više uživao u nadimku kralja – pjesnika nego na pridjev „veliki“. Jelačićevo pjesništvo nije nadmašilo njegova druga ostvarenja, no usprkos tomu bio je solidan pisac. Za vrijeme služenja pod general barunom Gerambom je napisao pjesmu posade – Garisons lied – koja je doživjela slavu i često je pjevana, kako u Gerambovoj pukovnji, tako i kasnije među hrvatskim graničarima. U Beču 1851. godine izlazi i zbirka Jelačićevih pjesama.⁴³

Neustädter je tijekom cijele svoje pripovijesti o tada minulim događajima Jelačićevo ime uzdizao iznad svih. Uzeo si je za pravo ispričati banovu priču, jer ju on nije mogao: „Što se tiče povijesti bana Jelačića i događaja u Hrvatskoj, to je nešto sasvim drugo te prisvajam sebi pravo da govorim s punim autoritetom... Ban Jelačić, koji je dao časnu riječ da nikad neće pisati o političkim događajima 1848. i 1849., umro je ne prekršivši svoje obećanje.“⁴⁴

⁴¹ *Isto*, str. 252.

⁴² *Isto*, str. 252.

⁴³ *Isto*, str. 255.

⁴⁴ *Isto*, str. 18.

9. Zaključak

Ban Josip Jelačić svojim je postupcima tijekom godina mijenjao i sliku o sebi. Prije preuzimanja banske časti o njemu su kružile većinom pozitivne priče pogotovo u narodnjački orijentiranim društvima. Dolaskom na vlast zavladao je pozitivna atmosfera i euforija koju se Jelačić nije trudio primiriti, već iskoristiti za unaprijed zadane ciljeve. Gubljenjem utjecaja i ponekim nepopularnim potezom, Jelačić je gubio potporu naroda. Mađari za Jelačića jedva da su i znali prije nego li je postao banom. Nije im trebalo dugo da o njemu naslikaju negativnu sliku te je s razlogom poznat kao najomraženiji hrvatski političar, gledano iz Mađarske perspektive. Optužbe za zločine nad Mađarima prilikom vojne nisu mu pomogle u stjecanju boljeg imidža. Ostatak Europe različito je gledao na Jelačića. Dok ga Slovaci, Česi i Poljaci brane kao izuzetnog vojskovođu i branitelja Slavenstva, tradicionalno revolucionarni Francuzi i Karl Marx svrstavaju se uz Mađare, kada je riječ o napadu na njega. Ipak, već za života Jelačić je stekao slavu kao rijetko koji Hrvat te mu je to priznanje prikazano i u umjetnosti. Brojni umjetnici svoja su djela posvetila Jelačiću, koji kao inspiracija za personifikaciju Hrvatske i borbe za svoje živi i danas.

10. Prilozi

Prilog 1.: Portreti bana Josipa Jelačića

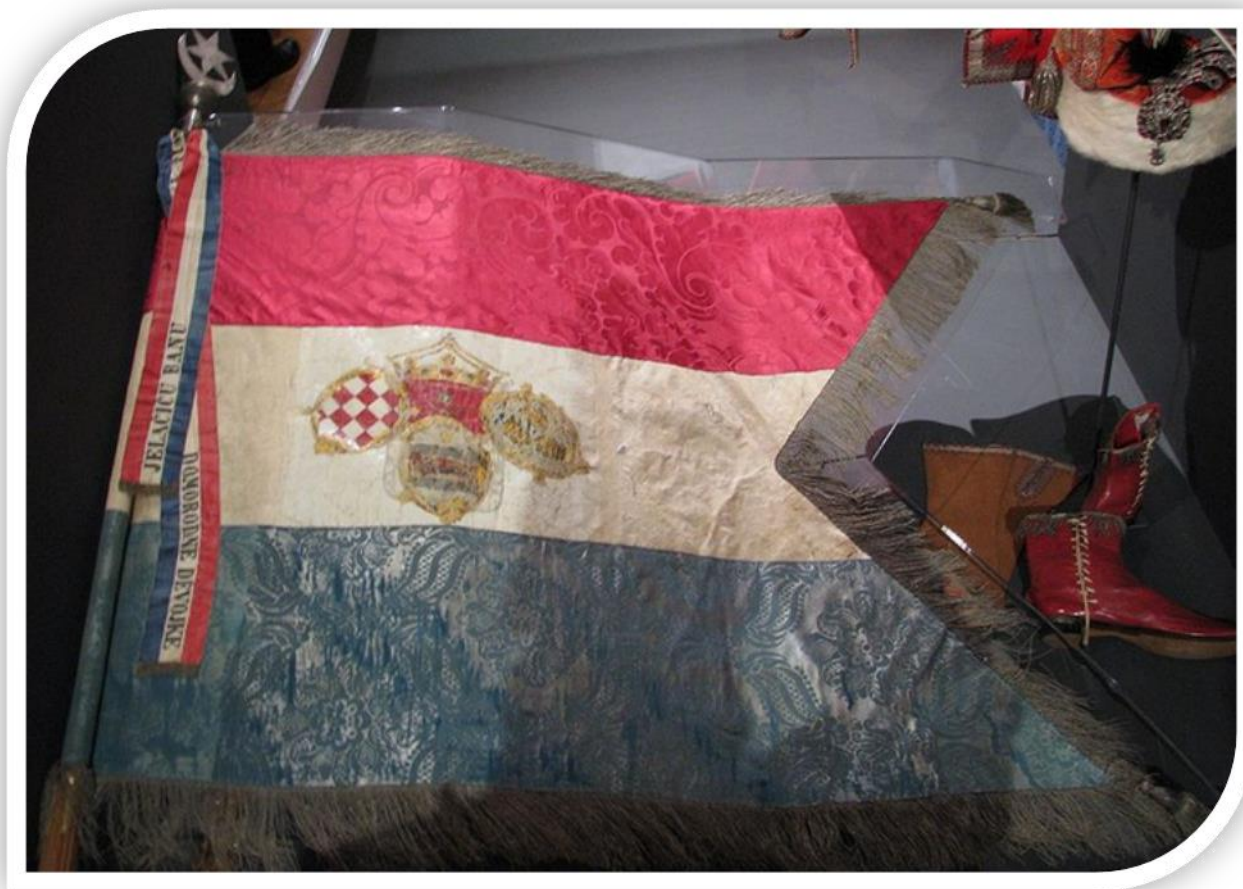
Prilog 2.: Hrvatski sabor 1848.

Prilog 3.: Proglas o ukinuću kmetstva

Prilog 4.: Instalacijska zastava bana Jelačića

Prilog 5.: Franjo i Ana Jelačić, roditelji bana Jelačića

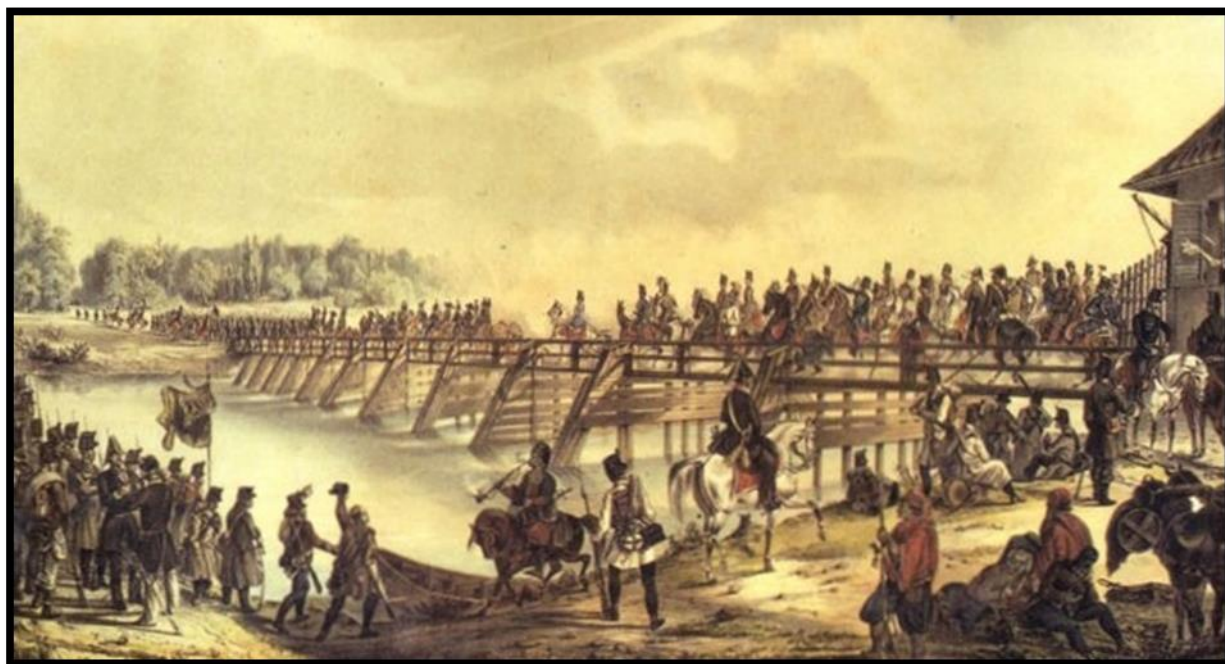
Prilog 6.: Sofia von Stockau, supruga bana Jelačića

Prilog 7.: Vojna akademija Theresianum

Prilog 10.: Prijelaz Jelačićeve vojske preko Drave

Prilog 11.: Spomenik banu Jelačiću

11. Popis literature

Grabar, Mato, „Ostavština obitelji Jelačić“, *Arhivski vjesnik*, Vol.31, No.1, Zagreb, 2014.

Hanák, Péter, *Povijest Mađarske*, Zagreb, 1995.

Kolarić, Aleksandra, „Javnost, javno mnijenje i tisak u Banskoj Hrvatskoj 1848.“, Valentić, Mirko (ur.), *Hrvatska 1848. i 1849.*, Zagreb, 2001.

Marks, Ljiljana, „Ban Josip Jelačić u hrvatskim usmenim predajama: između povijesti i mita“, *Narodna umjetnost*, Vol.41.No.1, Zagreb, 2004.

Neustädter, Josip, „Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od 1848.“, Zagreb, 1994.

Potrebica, Filip, „Ban Josip Jelačić i narodni pokret u Slavoniji tijekom ljeta 1848.“, Valentić, Mirko (ur.), *Hrvatska 1848. i 1849.*, Zagreb, 2001.

Šišić, Ferdo, *Povijest Hrvata: Pregled povijesti hrvatskog naroda 1526.-1918.*, drugi dio, Split, 2004.

Šokčević, Dinko, „Slika Mađara u Hrvata i Hrvata u Mađara 1848. godine“, Valentić, Mirko (ur.), *Hrvatska 1848. i 1849.*, Zagreb, 2001.

Šokčević, Dinko, „Hrvati u očima Mađara, Mađari u očima Hrvata“, Zagreb, 2006.

12. Popis priloga

Prilog 1. :

https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Ivan_Zasche,_Portret_bana_Josipa_Jelacica.jpg i
[https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Jela%C4%8Di%C4%87_\(Josip\)_General.jpg](https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Jela%C4%8Di%C4%87_(Josip)_General.jpg)

Prilog 2. :

https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Dragutin_Weing%C3%A4rtner,_Hrvatski_sabor_1848._god.jpg

Prilog 3. : https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Progas_o_ukinu%C4%87u_kmetstva.jpg

Prilog 4. : http://www.wikiwand.com/hr/Zastava_Republike_Hrvatske

Prilog 5. :

https://hr.wikipedia.org/wiki/Franjo_Jela%C4%8Di%C4%87#/media/File:Franjo_Jela%C4%8Di%C4%87.jpg i <https://www.geni.com/people/Ana-Marija-Jela%C4%8Di%C4%87-Bu%C5%BEimska-barunica/6000000010996344500>

Prilog 6. : <https://www.geni.com/people/Gr%C3%A4fin-Sophie-von-Stockau/6000000010996037844>

Prilog 7. : <http://www.wenner.net/G00025006.html>

Prilog 8. : <http://cultura.hu/kultura/kossuth-hirlapja/>

Prilog 9. : <http://www.kozpontiantikvarium.hu/aukcio/106/tetelek/103>

Prilog 10. : https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Prijelaz_vojske_1848.jpg

Prilog 11. : https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Ban_Jelacic_Denkmal_Zagreb.jpg